

Översiktsplan 2020

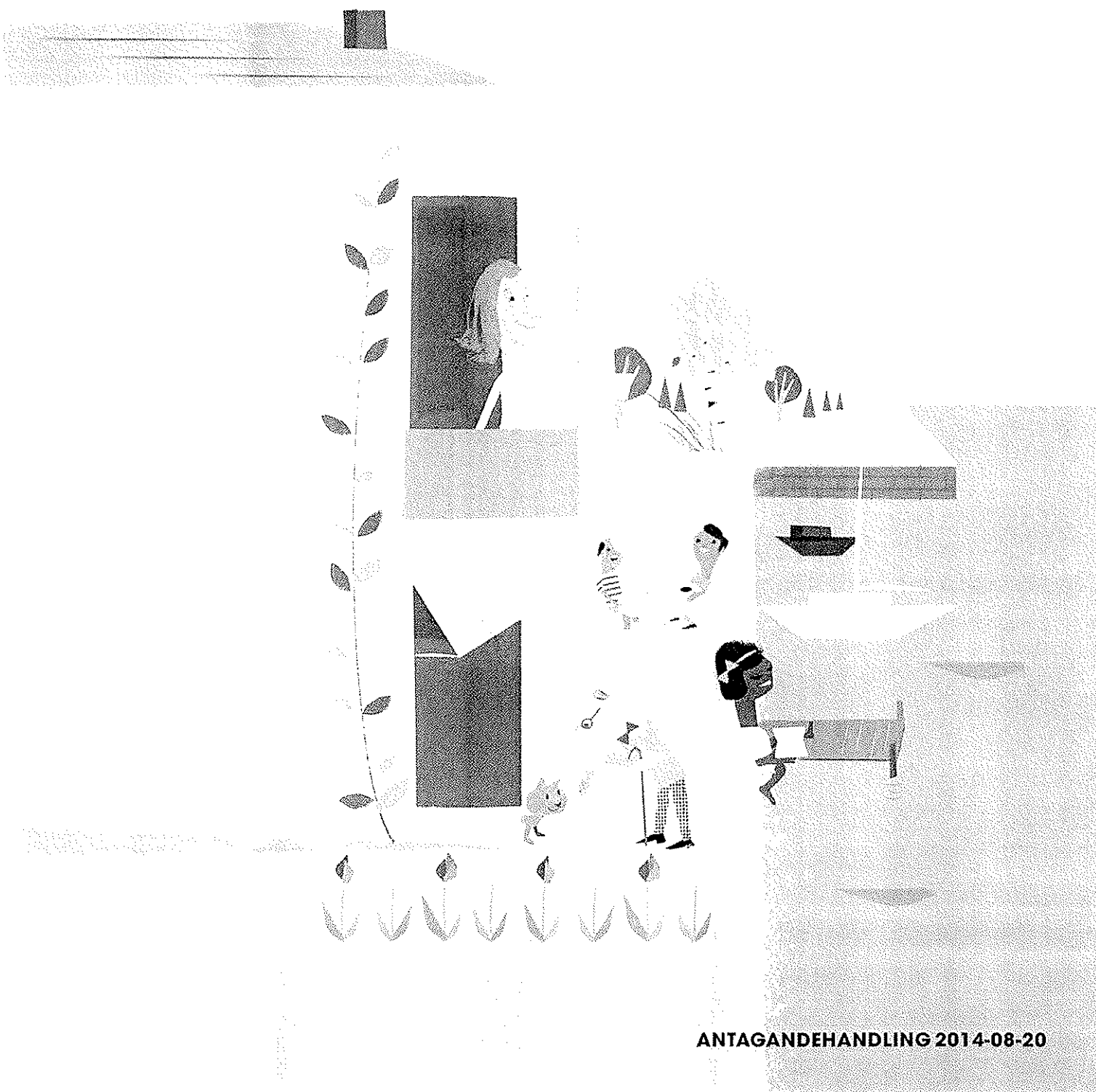
Dokumenttyp:	Översiktsplan
Diarienummer:	232.2011
Beslutande:	Kommunfullmäktige
Antagen:	2014-09-23
Giltighetstid:	Tillsvidare
Dokumentet gäller för:	Karlsborgs kommun
Dokumentansvar:	Thomas Johansson

Handwritten signatures in blue ink.

Översiktsplan 2020

Karlsborgs kommun

ANTAGANDEHANDLING 2014-08-20

Handwritten signature or initials.

Handlingen har tagits fram under år 2012–2014 på uppdrag av Karlsborgs kommun. I processen har följande personer medverkat:

ARBETSGRUPP

Anita Spetz, kartingenjör
Johan Hellborg, planarkitekt
Lena Ljungberg, bygglovhandläggare
Magnus Hagebratt, chef Plan & byggenheten
Thomas Johansson, kommunchef
Bo Jonsson, arkitekt, konsult
Nils Björling, arkitekt, konsult

STYRGRUPP

Plankommittén

KONSULTGRUPP

Bo Jonsson, arkitekt SAR/MSA, BOANN AB
Nils Björling, arkitekt SAR/MSA, AIM
Magnus Björkman, arkitekt SAR/MSA, AIM
Kristoffer Nilsson, arkitekt SAR/MSA, AIM

Foton är om inget annat anges tagna av AIM.

Omslagsillustration: Jens Magnusson

Översiktsplan 2020

Karlsborgs kommun

Förord

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan som omfattar kommunens hela yta. Planen ska bland annat belysa hur allmänna intressen tas till vara och hur man tänker sig den framtida utvecklingen och mark- och vattenanvändningen. Översiktsplanen blir därmed ett viktigt styrdokument för politikerna samtidigt som den visar vad kommunens invånare kan förvänta sig under planperioden. Översiktsplanen kommer även att ligga till grund för kommunens budgetarbete.

Den gällande översiktsplanen antogs 1991 och har till stor del spelat ut sin roll och ersätts nu med föreliggande plan som bygger på kommunens antagna "Vision 2020" om utvecklingen i kommunen fram till år 2020. Planen har gjorts mer konkret än tidigare genom att nyckelprojekt, som är viktiga för utvecklingen i Karlsborg, identifierats och beskrivits. Ambitionen är att omgående påbörja genomförandet av dessa nyckelprojekt utan alltför långdragna planerings- och projekteringsprocesser.

Planarbetet har bedrivits med stor öppenhet och tillförts många värdefulla synpunkter vid informationsmöten, workshoppar för olika grupper, utställningar, skolarbeten m. m. Efter samråds- och granskningsförfarande har synpunkter sammanställts och planen bearbetats i den mån som bedömts rimligt.

Det praktiska arbetet har utförts av konsult och en tjänstemannagrupp under ledning av en politiskt sammansatt styrgrupp.

För styr- och arbetsgrupp

Kjell Sjölund
Kommunalråd

Thomas Johansson
Kommunchef

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	6
DEL 1 – PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR	
1. Inledning.....	10
2 Mål och andra planeringsförutsättningar	15
Vision 2020	15
Målbeskrivningar	16
Planering för människan	17
Historia	20
Karlsborg idag	24
Hållbar samhällsutveckling	26
Lokala miljömål	27
Mellankommunala intressen	33
3. Regionala samband och målbeskrivningar.....	36
4. Övergripande principer	42
DEL 2 – FRAMTIDA ANVÄNDNING AV MARK OCH VATTEN	
5. Förordnanden , stolliga- och kommunala intressen	46
Förordnanden	46
Riksintressen	52
Övriga natur- och kulturvärden	60
Miljökvalitetsnormer	64
Totalförsvaret	69
6. Leva och bo	75
Bebyggelse	75
LIS-områden	77
Näringsliv och arbetsmarknad	87
Offentlig service	92
7. Upplevelser	98

8. Kommunikationer	101
Bil- och kollektivtrafik	101
Båttrafik	103
Gång- och cykeltrafik	104
Bredband	104
9. Grön- och blåstruktur	105
10. Teknisk försörjning	108
Materialförsörjning	108
Energiförsörjning	108
Vatten och avlopp	109
Avfall och återvinning	110
11. Hölso och säkerhet	111
Risk- och sårbarhetsanalys	111
Buller från vägtrafik	116
Buller från båttrafik	117
Buller från försvarets verksamhet	117
12. Kartbilagor	122
DEL 3 – GENOMFÖRANDESTRATEGI	
13. Insatsområden och delprojekt	126
Insatsområden	126
Scenarier	150
Genomförandemekanismer	152
Planeringsdokument	153
DEL 4 – KONSEKVENSER	
14. Översiktlig miljöbedömning	156
15. Sociala konsekvenser	164
16. Ekonomiska konsekvenser	167

Sammanfattning

OVAN: Göta kanal vid Rödesund i Karlsborg.
foto: Anders Åkerberg

Utgångspunkten för den nya översiktsplanen för Karlsborgs kommun är kommunens *Vision 2020*. Den pekar ut fyra prioriterade insatsområden; Leva och bo, Kommunikationer, Upplevelser och Karlsborgs centrum. Översiktsplanen är utformad för att 1. redovisa hur hänsyn tas till riksintressen, förordningar och övriga planeringsförutsättningar 2. redogöra för hur den övergripande planeringen samordnas samt 3. redovisa delprojekt och nyckelprojekt som kan påbörja och driva utvecklingen av kommunen för att nå visionens mål. I denna sammanfattning redovisas övergripande principer (återfinns även mer i detalj på sidan 40-41) som utgör den samlade strategin för översiktsplanen samt de delprojekt som är identifierade (redovisas även på sidorna 104-125).

X. DE FANTASTISKA OMGIVNINGARNA

Det spektakulära landskapets kvaliteter och pågående verksamheter, aktiviteter, näringsliv, kulturliv och föreningsliv synliggörs på ett nytt sätt.

Y. DEN SPEKTAKULÄRA RESAN

För att synliggöra Karlsborgs placering och utveckla tillgången till det spektakulära landskapets kvaliteter samordnas förädlingen av landskapet med skyltning av alternativa resvägar och genomfarter, både inom kommunen och i regionen. Befintliga kvaliteter tillgängliggörs på ett nytt sätt.

Z. DE KULTURELLA SITUATIONERNA

För att fokusera förändringsarbetet och utgå från befintliga kvaliteter koncentreras ny bebyggelse och nya händelser till platser och situationer som redan idag har pågående verksamheter och aktiviteter eller är bebyggda. Genom att koncentrera och samla förändringar är bedömningen att prioriterade projekt utvecklas till smarta satsningar som stärker kommunen i sin helhet.

Delprojekt

För att beskriva och utveckla en genomförandestrategi för planens förslag är ett antal delprojekt identifierade. Dessa kan vara byggda projekt men framförallt är det projekt som i form av verksamheter och aktiviteter stärker befintliga kvaliteter och som på så sätt kan skapa och förändra mening och identiteter. Delprojekten är centrala för att påbörja och utveckla förändringsarbetet och är i del 3 presenterade under rubriker som återknyter till visionens prioriterade insatsområden.

Handwritten signatures in blue ink.

DELPROJEKT A: Regional turistväg

Väg 202 och Göta kanal utpekas som slottmen i ett regionalt kommunikatjonsnät som binder samman de största besöksmålen (Löckös lall, Hornborgs jön, Vönerskörgården/ Kinneku lle, Göta kanal och Karlsborgs fästning). Dessa stråk kompletteras med ett nätverk av olika kopplingar och förbindelser för cykling, fotvandring, ridning m. m. Viktiga delar i att etablera turistvägsnätet är rastpolsmiljöer, vägskytning och landskapsvård som öppnar utblickar från vägen.

DELPROJEKT H: Storgatan
Storgatan i Karlsborgs tätort är både huvudgata och genomfartsväg för väg 49. Därför trafikeras vägen av tung, genomgående trafik som genom vägens nuvarande utformning prioriteras före oskyddade trafikanter och de som använder vägen för lokala resor. För att ändra detta föreslås förstärkta tvärkopplingar mellan Vällern och Bollensjön, prioriterad lokal trafik och parkeringslösningar som gör det enkelt att stanna.

DELPROJEKT F: Mölltorp

Mölltorp ligger strategiskt längs huvudstråket från Karlsborg mot Tibro och Skövde. Här finns service i form av dagligvaruafför och bibliotek samt skola, bostadsmöjligheter och stränder i tätorten. För att utveckla Mölltorp är förbättrade miljöer kring pendelparkering och busshållplatser, belysning och lek miljöer i Mölltorpsparken och runt badplatsen och säkra cykelvägar, viktiga projekt.

DELPROJEKT D: Röd esund

Röd esundsområdet är en viktig miljö för att visa på Karlsborgs historiska betydelse med lög el vid kanalen. Samtidigt finns det stora för lämningsmöjligheter inom området som är mycket strategiskt placerat i mötet mellan Storgatan/väg 49 och Göta kanal, två av kommunens viktigaste kommunikationsstråk. För att inleda en utveckling föreslås temporära aktiviteter som levandegör området, en bryggdocksmiljö som synliggör vattnet och strandpromenad med uteserveringar, lek miljöer m. m. vilka tillsammans gör området till en mötesplats för många.

DELPROJEKT B: Äspenäs et
Äspenäs et är ett nytt bostadsområde som börjades byggas ut 2009. För att tydliggöra och förstärka de attraktiva boendekvaliteterna som området kan få föreslås en kvällsbelyst strandpromenad, fickparker med olika karaktär, lekplats och småbåtshamn för att levandegöra området på ett nytt sätt.

DELPROJEKT G: Stadsparken

Vattensområdet mellan Röd esund, Pukön och Vanösuddet har historiskt varit en plats för båtar att ankra på före vidare resa genom kanalen. Genom att definiera detta som en ny stadspark mestadels bestående av en vattenterrass, knyts tätorten samman på ett nytt sätt och förtydligar relationen mellan land och vatten. För att inleda en utveckling bör man identifiera och utveckla relationer till de omkringliggande stadsområdena, som utveckla funktioner och aktiviteter längs med strandpromenaden såsom belysning, grillplats, bryggor, utegym och lek miljöer.

DELPROJEKT E: Fästningsområdet

Utgör en unik boende- och verksamhetsmiljö, både lokalt och regionalt, med miljö och byggnader av högt kulturhistoriskt värde. Fästningen är en mycket viktig arbetsplats och är under sommaren ett stort besöksmål. Fästningsområdet ska utvecklas tillsammans med de som är verksamma här. Området kan förädla genom temporära verksamheter som levandegör området som besöksmål och genom att bevara och förvalta de bebyggelsemiljöer som finns.

DELPROJEKT I: Forsvik

Som industrihistoriskt kunskapscentrum och som upplevs utbör besök längs med Göta kanal och till Tiveden kan Forsvik få utökad betydelse för den lokala utvecklingen.

DELPROJEKT C: Bangårdsområdet

Mill i Karlsborgs tätort finns bangårdsområdet som en resurs att bebygga. För att göra detta behövs förstärkta tvärkopplingar från Vällern till Bollensjön, fickparker, lek miljöer och temporära projekt som åtgärder längs Storgatan för att prioritera lokal trafik och oskyddade trafikanter före genomfartstrafiken.

Handwritten signature or initials in blue ink.

Handwritten signature or initials

DEL 1

**PLANERINGS-
FÖRUTSÄTTNINGAR**

1. Inledning

Upplägg och läsanvisningar

Översiktsplanen för Karlsborgs kommun har två syften. För det första redovisar planen hänsyn till riksintressen och förordningar och hur övergripande planering samordnas. För det andra beskrivs hur en förändringsprocess med mål att nå kommunens vision kan påbörjas och drivas. Planen är på detta sätt både förvaltande och gestaltande, och syftar därmed till att skapa en utveckling av kommunens möjligheter.

Arbetet med översiktsplanen har pågått sedan 2012. Efter samråd under våren 2013 har planen under hösten bearbetats och kompletterats med utgångspunkt i inkomna yttranden. Den har därefter varit utställd granskning och bearbetats ytterligare med anledning av inkomna synpunkter under granskningsskedet.

Översiktsplanen har kommunens *Vision 2020* som utgångspunkt. Där finns begreppen Karlsborg, Karlsborgs kommun, kommunen och Karlsborgs centrum definierade. I översiktsplanen används till skillnad från i visionen begreppet Karlsborgs kommun, och kommunen i efterföljande meningar, för att beskriva Karlsborgs kommun som geografiskt område. När begreppet kommunen skrivs separat avses kommunen som politiskt styrd organisation.

Översiktsplanen är uppdelad i fyra delar:

1. Del 1 redovisar planeringsförutsättningar. Kommunens vision sammanfattas och tolkas som utgångspunkt för översiktsplanens planförslag. Stor vikt har även lagts på Karlsborgs regionala sammanhang, som bedöms ha stor påverkan på kommunens framtida utvecklingsmöjligheter. Delen sammanfattas genom tre övergripande principer för utvecklingsarbetet.
2. Del 2 redovisar förutsättningar och ställningstaganden för bevarande och utveckling av riksintressen, förordnanden och kommunens verksamheter m. m. och sammanfattas genom hänsynskarta A.
3. Del 3 redovisar genom utpekade delprojekt en genomförandestrategi för kommunens vision och översiktsplanens förslag. Genom att peka ut specifika projekt kan den fortsatta planeringen i anslutning till genomförandet av planen ske i projektform snarare än i geografiska fördjupningar. Del 3 sammanfattas i en markanvändningskarta.
4. Del 4 beskriver och bedömer de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenser som planen ger upphov till.

Bakgrund

Den gällande översiktsplanen för Karlsborgs kommun är drygt 20 år gammal och i behov av en total omarbetning med hänsyn till de förändringar som skett i kommunen, jämte de ändringar i den lagstiftning som styr den fysiska planeringen. Under denna tjuogoårsperiod har bland annat miljöbalken och en omarbetad plan- och bygglag tillkommit.

Den gällande översiktsplanen från 1991 är organiserad i två dokument med ett tydligt och enkelt upplägg och har varit en bra handling för att säkerställa hanteringen av riksintressen, samordna den övergripande planeringen och stödja bygglovshandläggningen av projekt framförallt utanför detaljplanerade områden. En viktig del i planen är förhållningssättet till de relativt omfattande bullerstörningarna från försvarets flyg- och skjutverksamhet. Del 1 beskriver huvuddragen för mark- och vattenanvändningen och del 2 redovisar områdesanknutna rekommendationer. Den tidigare planen kompletteras av tre kartor. Karta 1 visar den pågående markanvändningen, karta 2 de begränsningar som bullret från försvarets verksamhet medför och karta 3 den framtida markanvändningen.

Översiktsplan (öP) 2020 har i huvudsak organiserats som den gällande planen men kompletterats med bland annat följande avsnitt:

- Planen utgår från och utgör ett planeringsverktyg för att stödja den nyligen framtagna *Vision 2020*.
- Planen betonar vikten av att se Karlsborg i ett regionalt och nationellt perspektiv.
- Kommunens kulturella kvaliteter är betydande och utgör en viktig grundförutsättning för den framtida utvecklingen.
- Barn- och folkhälsoperspektiven har inarbetats där detta varit relevant.
- Lokala miljömål har lagts till.
- De områdesknutna rekommendationerna har kompletterats med en genomförandestrategi så att de övergripande målsättningarna som presenteras i *Vision 2020* kan nås.

Sedan 1991 har stora förändringar skett i de regionala sammanhangen. Skaraborgs län har blivit en del av Västra Götalands län samtidigt som nya storstadsregioner etablerat sig som viktiga knutpunkter för urbaniseringsprocessen. En viktig del i förståelsen av Karlsborgs utveckling handlar om hur kommunen relaterar till sin omgivning i såväl lokal, regional, nationell som internationell skala. Därför har den nya översiktsplanen kompletterats med en fördjupad analys av dessa relationer och deras påverkan på Karlsborgs kommun och den kommunala planeringen.

Den fysiska planeringen är en strategisk del av kommunens utvecklingsarbete. De övergripande målen för kommunens utvecklingsarbete i *vision 2020* tolkas till övergripande principer för den fysiska planeringen. Till de områdesknutna rekommendationerna knyts genomförandestrategier i form av delprojekt, prioriteringar och förslag till efterföljande planerings- och genomförandeprocesser.

Vad är en översiktsplan?

Översiktsplaneringen regleras i plan- och bygglagens 3 kapitel. Planen ska omfatta kommunens hela yta och belysa alla de aspekter som påverkar den fysiska miljön i kommunen. Planen ska översiktligt visa hur kommunens framtidsvision kan förverkligas. Den ska också visa hur kommunen tar till vara de allmänna intressen som bör beaktas vid beslut om mark- och vattenanvändningen. Den ska ses som ett kommunalt handlingsprogram och en viljeinriktning för efterföljande planering inom Karlsborgs kommun.

En viktig del av planarbetet är förankringen hos den breda allmänheten. En översiktsplan där allmänheten kommit till tals under planprocessen och kunnat påverka planen har goda förutsättningar att vinna acceptans för efterföljande arbete med såväl bevarande- som utvecklingsfrågor.

Det är även viktigt att översiktsplanens genomförandestrategi implementeras i det årliga budgetarbetet i kommunen. Först då blir den ett effektivt planeringsinstrument för kommunens utveckling.

Planprocess och lagar

PLAN- OCH BYGGLAGEN (PBL)

Den kommunala planeringen regleras av plan- och bygglagen. Planeringen ska ske med stor transparens gentemot olika inblandade parter och allmänhet. Skälen till detta är att alla parter har rätt att påverka sin närmiljö, tillföra bättre beslutsunderlag samtidigt som planen förankras hos dem som ska leva med den under lång tid.

Av PBL 3 kap 5§ framgår kravet på innehåll och planprocess i en översiktsplan. Översiktsplanen ska bland annat redovisa:

- Allmänna intressen (riksintressen ska anges särskilt)
- Grunddragen i mark- och vattenanvändningen
- Kommunens syn på hur den byggda miljön ska utvecklas
- Hur kommunen avser att tillgodose riksintressen och följa miljö kvalitetsnormer
- LIS-områden
- Miljöbedömning/miljökonsekvensbeskrivning

Under arbetet ska kommunen samråda med länsstyrelsen, de regionplaneorgan och kommuner som berörs samt de myndigheter, sammanslutningar och enskilda som har väsentligt intresse av förslaget.

Efter varje skede sammanfattas synpunkter och planen bearbetas med hänsyn till dessa inför kommande skede. Av detta skäl tillförs planen successivt mer material som följer den ända till antagande- och genomförandeskedena. Översiktsplanen vinner genom antagandebeslutet laga kraft men den har inte någon juridisk status. Antagandebeslutet kan överklagas och prövas då i första instans av länsstyrelsen.

MILJÖBALKEN (MB)

Miljöbalken innehåller både övergripande bestämmelser och mer detaljerade skyddsbestämmelser för områden och verksamheter, vilka berör all planering. Kraven på innehåll i en miljöbedömning/miljökonsekvensbeskrivning, som alltid ska följa en översiktsplan, framgår av 6 kap.

STRANDSKYDDSLAGSTIFTNINGEN OCH LIS-OMRÅDEN

Av särskilt intresse är den nya strandskyddslagstiftningen som finns i 7 kap miljöbalken. En lagändring har inneburit ökade möjligheter att kunna ge dispens för åtgärder som utvecklar landsbygden om dessa områden pekas ut i en översiktsplan, ett s k LIS-område (Landsbygdsutveckling i strandnära läge). Lättnaderna är dock differentierade inom olika delar av landets strandområden. Vätterns strandområden tillhör en mellanklass av tre klasser där lagen anger att kommunerna, trots lättnaderna, ska vara restriktiva med att peka ut områden i strandnära lägen.

Främst landsbygdskommuner ska mer aktivt kunna dra nytta av de konkurrensfördelar som ett läge nära vatten kan innebära för verksamheter och boende. Strandnära lägen ska stimulera den lokala och regionala utvecklingen, vilket är befogat utanför de stora tätortsområdena. Villkoren för att området ska kunna pekas ut är bland annat följande:

- Området ska direkt eller indirekt bidra till positiva sysselsättningseffekter eller ökat serviceunderlag på landsbygden.
- Området får inte innebära att tillgången till stränder för allmänheten och för ett rikt växt- och djurliv inte tillgodoses långsiktigt.
- Området ska ha liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften.

Det enskilda LIS-området ska beskrivas i ett större sammanhang med en bedömning av hur åtgärder inom området kan bidra till ökad ekonomisk aktivitet på orten. Planeringen ska även beskriva hur den samlade tillgången på stränder ser ut både kvantitativt och kvalitativt.

Ett landsbygdsutvecklingsområde bör innefattas i en övergripande struktur, leda till en tilltalande utformning och så långt möjligt använda befintlig infrastruktur eller åtminstone ligga så att det är någorlunda enkelt att nå. Som exempel kan nämnas tillgång till tekniska försörjningssystem, välfungerande kollektivtrafik och service.

Planeringen ska även ta hänsyn till de risker som är förknippade med strandnära lägen som t. ex. skred och översvämning.

KULTURMILJÖLAGEN

I kulturmiljölagens (1988:950) portalparagraf, 1 kap 1 §, sägs att "det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. Särskilt enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas".

Karlsborgs kommun har många värdefulla kulturmiljöer med såväl nationellt som internationellt intresse och en intressant historia som präglat kommunen sedan lång tid tillbaka. Det kulturhistoriska arvet är mot denna bakgrund i högsta grad en tillgång i Karlsborg och en utgångspunkt för planarbetet med syfte att stärka kommunens identitet.

BARNKONVENTIONEN

Konventionen tillkom 1990. Artiklarna 3 och 12 är de artiklar som har mest bäring på samhällsplaneringen. Artikel 3 handlar om att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet och artikel 12 om att varje barn har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. Dessa grundläggande bestämmelser gäller för alla frågor som direkt eller indirekt påverkar barns livsmiljö.

ÖVRIGA LAGAR OCH FÖRORDNINGAR

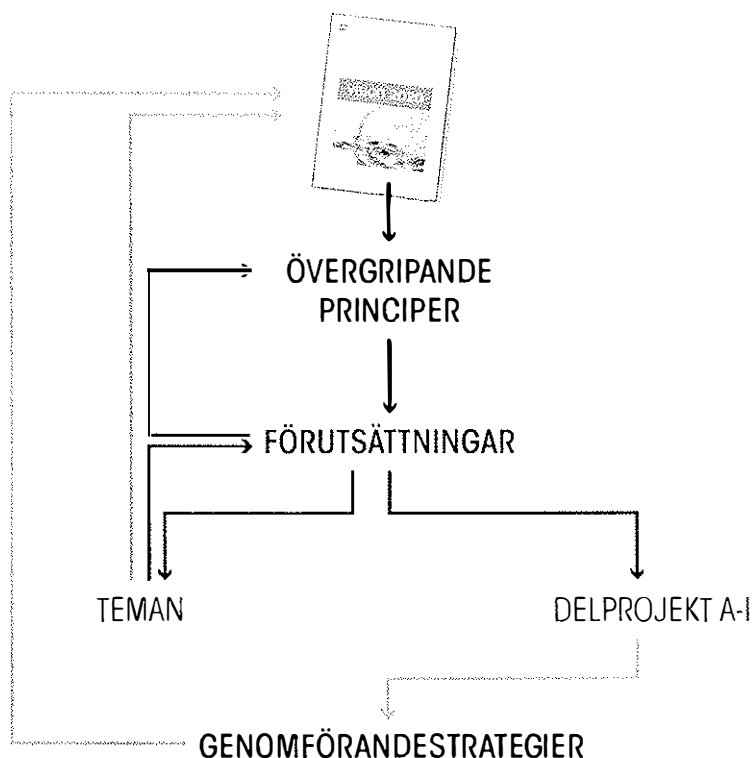
Många andra lagar och förordningar har direkt eller indirekt betydelse för samhällsplaneringen som t. ex. väglagen, lagen om kommunal energiplanering, lagen om ekodesign, förordningen om miljökonsekvensbeskrivningar med flera.

Preliminär tidplan

Tidplanen för planarbetet visar på en ambition att ha en färdig översiktsplan under början av hösten 2014. Detta hindrar inte att genomförandet av vissa utpekade projekt kan påbörjas dessförinnan.

Planarbete	dec 2011 – okt 2012 <i>Samrådshandling, nov 2012</i>
Samråd	nov 2012 – mars 2013
Bearbetning	april 2013 – januari 2014 <i>Granskningshandling, januari 2014</i>
Utställning	februari – april 2014
Bearbetning	maj 2014 <i>Antagandehandling, preliminärt september 2014</i>
Antagande	september 2014

Tidplanen är preliminär och i hög grad beroende av vilka inspel som sker under planarbetet och de synpunkter som lämnas in under samråds- och granskningskedena. Planen kan behöva revideras avseende rekommendationer för bebyggelse med hänsyn försvarsmaktens verksamhet. Utredningsarbete kring denna fråga pågår under våren 2014.

2. Mål och andra planeringsförutsättningar

Vision 2020

Dokumentet *Vision 2020* beskriver en önskad framtidsbild av Karlsborg. Beskrivningen har sin utgångspunkt i tidigare redovisade insatsområden och utvecklingsperspektiv.

Karlsborg har en positiv och hållbar utveckling. Antalet kommuninvånare ökar.

Karlsborg är en inflyttningskommun. Mark för boende och näringsliv erbjuds i attraktiva lägen. Möjlighet att bo sjönära och tryggt med möjlighet till en aktiv fritid lockar människor från när och fjärran. Invånare, företagare, arbetande och besökare i kommunen upplever en bra livskvalitet.

Karlsborg är en trygg och säker kommun där invånarna, oavsett ålder, känner sig delaktiga i och har inflytande över beslutsprocesserna och utvecklingsarbetet. Antalet olyckor är få och brottsligheten är låg.

Barn och ungdomars nyfikenhet, vilja och förmåga att lära och utvecklas tas till vara i förskolan och skolan. Kulturskolan erbjuder ett brett utbud. Det finns väl fungerande idrottsanläggningar. Föreningslivet blomstrar och ger människor i alla åldrar bra möjligheter till en aktiv fritid. En utvecklad samverkan mellan kommunen och föreningslivet främjar kreativiteten och bidrar till den lokala utvecklingen. Likabehandling och allas rätt till det offentliga rummet är en självklarhet.

Vården och omsorgen är välutvecklad och flexibel för alla målgrupper. De äldre Karlsborgarna får stöd att behålla sina intressen och sociala kontakter samt vara aktiva och ha inflytande.

Förutsättningarna för att pendla till arbete eller studier på annan ort är goda. Den regionala och interregionala busstrafiken är snabb och bekväm. Väg 49 och det finmaskiga vägnätet har bra standard. Cykelvägarna i och mellan orterna är trygga och säkra. IT-infrastrukturen är väl utbyggd och gör det möjligt för företagare och privatpersoner att enkelt kommunicera med omvärlden.

Karlsborg karaktäriseras av ett konkurrenskraftigt och differentierat näringsliv. Den förtroendefulla och kreativa miljön stimulerar till ett högt nyföretagande och goda tillväxtförutsättningar i befintliga företag. Den privata tjänstesektorn svarar för en stor del av sysselsättningsökningen. Samarbetet mellan företag, föreningar och kommunen är väl utbyggt och fungerar som dörröppnare till arbetsmarknaden.

Försvarmakten är en viktig aktör och stor arbetsgivare i Karlsborg. De unika förutsättningarna för övning och träning med avancerad teknik tas till vara i ökad omfattning. Försvarmaktens närvaro bidrar till en positiv näringslivsutveckling i stort.

Besöksnäringen är under fortsatt tillväxt. Göta kanal är en av de mest besökta destinationerna i Västra Götaland. Resmålen Forsviks bruk och Karlsborgs fästning lockar en stor mängd besökare som gärna stannar flera dagar i och runt Karlsborg.

Karlsborgs tätort är en attraktiv mötesplats. Vattnet utgör ett tydligt inslag i centumbilden. Byggnader, torg och planteringar är i harmoni och skapar en trygg och god atmosfär.

Målbeskrivningar

ÖVERGRIPANDE MÅL, INSATSOMRÅDEN, VISION 2020

- Antalet kommuninvånare ska vara fler än 7 000.
- Karlsborg ska upplevas som en trygg kommun av alla, såväl invånare som besökare. Trygghet innebär att medborgarna känner delaktighet och inflytande samt att det finns bra och säkra miljöer både inom- och utomhus. Målet innebär också att barn och unga ska ha trygga uppväxtvillkor samt att det ska vara tryggt att åldras i Karlsborgs kommun. Oavsett årstid och tid på dygnet ska det kännas tryggt och trivsamt att bo och vistas i Karlsborgs kommun.
- Karlsborgs kommun ska ha ett näringslivsklimat som rankas bland de 50 främsta kommunerna i landet.
- Karlsborgs kommun ska vara fossilbränslefri. Kommunen ska aktivt verka för att fossila bränslen (olja, kol och naturgas) successivt fasas ut och ersätts med klimatneutrala energislåg.

LEVA OCH BO

- Planberedskap ska finnas för bostäder i sådan utsträckning att efterfrågan på bostads- och boendeformer kan tillgodoses. Kommunen ska särskilt sträva efter att tillgodose efterfrågan på bostäder med vattenkontakt.

KOMMUNIKATIONER

- Väg 49 ska byggas ut till ett ekonomiskt, miljö- och tidsmässigt optimalt stråk i hela sin sträckning. Ombyggnaden genom Karlsborgs tätort ska vara prioriterad.
- Trafiksäkerheten ska vara hög med säkra passager för oskyddade trafikanter. Säkra cykelleder ska finnas mellan kommunens tätorter.

UPPLEVELSER

- Karlsborg ska vara ett av regionens mest besökta turistområden.
- Kommunen ska i samarbete med näringslivet och föreningslivet anordna minst ett evenemang per år som lockar en nationell publik.
- I samarbete med den ideella sektorn ska kommunen skapa en hållbar plattform för kultur-, biblioteks- och fritidsfrågor.

KARLSBORGS CENTRUM

- Karlsborgs centrum ska utvecklas till en plats där människor möter god arkitektur och andra kulturuttryck. Här ska finnas serviceställen, ett rikt handels- och tjänsteutbud i en attraktiv miljö med god tillgänglighet och trygga mötesplatser.

Planering för människan

Vi utformar den fysiska miljön för att utvecklasamhället och skapa bättre förutsättningar för en hållbar utveckling. I detta arbete är utgångspunkten i våra behov mycket viktig. Rubrikerna nedan tar kortfattat upp ett antal mycket viktiga synsätt på den fysiska planeringen som tillsammans skapar grunden för en bättre planering som är mer tillgänglig för alla, säkrare, tryggare, mer jämställd och öppen för alla att vistas i och påverka inom ramarna för vårt demokratiska samhälle.

Folkhälsa

Folkhälsa handlar om hela befolkningens hälsotillstånd. Enligt gjorda undersökningar är folkhälsan i Karlsborg god och invånarna i Karlsborg bedömer också i hög utsträckning sin egen hälsa som bra. Utbildning och sysselsättning bidrar i hög grad till en god folkhälsa och till ekonomisk utveckling. Andelen elever i Karlsborg som är behöriga till gymnasiet är bland den högsta i landet och i förhållande till riket har Karlsborg en lägre arbetslöshet. En låg brottslighet bidrar också till att placera Karlsborg bra i jämförelse med riket. För den fysiska planeringen är en förbättrad folkhälsa prioriterat.

Nationellt är det övergripande målet för folkhälsa att "skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen". För att tydligare beskriva arbetet är det organiserat under elva rubriker;

1. Delaktighet och inflytande i samhället
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar
3. Barns och ungas uppväxtvillkor
4. Hälsa i arbetslivet
5. Miljöer och produkter
6. Hälsofrämjande hälso- och sjukvård
7. Skydd mot smittspridning
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa
9. Fysisk aktivitet
10. Matvanor och livsmedel
11. Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel

Folkhälsoarbetet i Karlsborg har utarbetat en folkhälsoplan som utgår från den policy för folkhälsoarbete som Västra Götalandsregionen antagit. Planen antogs 2014-02-11 och gäller till år 2020 och ligger till grund för arbetet med en ny översiktsplan. Folkhälsoperspektivet ska beaktas i all samhällsplanering.

STÄLLNINGSTAGANDE

- Kommunens ska verka för att uppnå de nationella målen för folkhälsa och för att uppnå de regionala folkhälsoutmaningarna.

Barn och äldre

Den fysiska planeringen har stor påverkan på alla grupper i samhället. Därför är det viktigt att frågeställningar och problem blir belysta från många olika håll och med olika synsätt. Barn och ungdomars användning av den fysiska miljön är i vissa fall annorlunda än vuxnas. Goda miljöer för barn är viktiga för Karlsborgs utveckling.

Därför är det viktigt att barnperspektivet lyfts fram. Med utgångspunkt i FN:s barnkonvention har Karlsborgs kommun tagit fram handlingsplanen "Barnens rättigheter i Karlsborg 2009-2014". Planens syfte och målsättning är att visa hur barnperspektivet ska genomsyra alla verksamheter inom Karlsborgs kommun. Barnens bästa är ledande i arbetet med planering, beslut och genomförande. Grundläggande för arbetet är följande principer:

- Alla barn har samma värde och rättigheter
- Inget barn får diskrimineras
- Barnets bästa ska komma i främsta rummet
- Alla barn har rätt till liv och utveckling
- Alla barn har rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör dem

Äldre är en annan grupp där utformningen av den byggda miljön har stor betydelse. Andelen äldre blir större i Sverige då livslängden ökar. Tillgänglighet och trygghet är viktiga ledord men centralt är också behovet av att skapa miljöer i den byggda miljön med stor variation och rikedom, vilka är anpassade för ett brett spektrum av människor.

STÄLLNINGSTAGANDE

- Kommunen ska verka för att öka tillgängligheten och tryggheten i den fysiska miljön och för att förbättra förutsättningarna för alla i samhället.
- Kommunen ska i planarbetet kontinuerligt utgå från handlingsplanen "Barnens rättigheter i Karlsborg".
- Kommunen ska verka för god tillgång på lämpliga bostäder för äldre.

Tillgänglighet

Tillgänglighet är en fråga som är viktig för många grupper i samhället. För arbetet med ökad tillgänglighet inom Karlsborgs kommun gäller "Strategisk plan för ökad tillgänglighet" från 2010. Arbetet med att främja tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar har i första hand inriktats på att omfatta åtgärder som avses i Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpta hinder till och i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser (BFS 2003:19 HIN). Utöver fysiska åtgärder för ökad tillgänglighet omfattar planen även åtgärder för att underlätta för personer med funktionsnedsättningar att tillgodogöra sig information som kommunen tillhandahåller. Under 2008 och

2009 inventerades lokaler och platser i kommunen för att identifiera enkelt avhjälpna hinder för personer med funktionsnedsättning. Inventeringen har redovisats i två rapporter. Inventering, dokumentation och inrapportering är även gjord till Västra Götalandsregionens tillgänglighetsdatabas.

STRATEGI

För att uppfylla kommunens mål för tillgänglighet ska tillgängligheten och användbarheten för människor med funktionsnedsättningar beaktas i all planering av verksamhet som kommunen ansvarar för. Åtgärder som kommer många människor till nytta och där kostnadseffektiviteten är hög, dvs hög nytta per investerad krona ska prioriteras. För lokaler och anläggningar gäller generellt att bäst kostnadseffektivitet nås om åtgärder vidtas enligt följande prioriteringsordning:

1. Vid ny- och ombyggnation
2. "Passa-på-åtgärder" då andra åtgärder ändå görs
3. Riktade åtgärder som endast syftar till att höja tillgängligheten

Rådet för funktionshinderfrågor är en viktig kunskapsresurs i kommunens arbete med att göra samhället tillgängligt för alla medborgare och besökare. Rådet ska även ses som en tillgång för ritningsgranskning i samband med projektering av om- och tillbyggnader av kommunala fastigheter m.m. Kommunen ska vara ansluten till tillgänglighetsdatabasen och i relevanta delar följa Västra Götalandsregionens riktlinjer och standard för tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer samt till offentligt riktad information.

STÄLLNINGSTAGANDE

- Kvarvarande hinder som enkelt kan avhjälpas för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar till offentliga lokaler och platser, vilka kommunstyrelsen är huvudman för, ska tas bort.
- Framkomligheten på kommunala gång- och cykelvägar ska vara god, så att personer med rörelsehinder kan ta sig fram. Användbara och tillgängliga viloplatsar ska finnas längs kommunala gång- och cykelstråk, i synnerhet vid starka lutningar.
- Parkeringsplatser för bilar, som är avsedda för personer med funktionsnedsättningar, ska finnas i tillräcklig utsträckning, t. ex. i närheten av entréer till lokaler dit allmänheten har tillträde, vid arbetsplatser och i bostadsområden där kommunen är markansvarig.
- Hållplatser för kollektivtrafiken ska vara tillgängliga och anpassade så att människor med eller utan funktionsnedsättning kan nyttja dem.
- Allmänna park- och grönytor inom tätorterna ska vara tillgängliga och användbara för personer med funktionshinder så långt detta är möjligt.
- Det ska finnas offentliga toaletter som är användbara för funktionshindrade på strategiska platser i kommunen.
- Alla kommunala lekplatser ska vara tillgängliga och användbara för både föräldrar och barn med funktionshinder.

Jämställdhet och demokrati

Perspektiv på den byggda miljön som presenterats ovan under ett antal rubriker är inte ett synsätt som går att relatera till enskilda grupper. Miljöer som blir mer tillgängliga för grupper som har funktionsnedsättningar eller trygga för utsatta grupper blir också mer tillgängliga och trygga för alla. Det är viktigt att den fysiska miljön utformas utifrån en mångfald av kvaliteter.

Demokrati är ett viktigt begrepp för arbetet med kommunens planering. Både med fokus på planeringsprocessen men kanske framförallt med utgångspunkt i tillgängligheten till den fysiska miljön. Genom medveten gestaltning av den bebyggda miljön kan problem kring segregation hanteras, mellan olika åldersgrupper, etnicitet och kön.

STÄLLNINGSTAGANDE

- Demokrati och påverkansmöjlighet ska inkluderas i alla planeringsskeden.
- Kommunen ska kontinuerligt i planeringsprocessen inkludera dialog och möten som synliggör olika perspektiv på hur den fysiska miljön är utformad och bör utformas.

Historia

AGRAR UTVECKLING

Karlsborgs kommun ligger i det nordöstra hörnet av Västra Götalands län och består av socknarna Undenäs, Mölltorp och Karlsborg i Vadsbo härad och Breviks socken i Kåkind härad. På många sätt ligger kommunen i en gränstrakt. Här möts bergigt och kargt skogslandskap med ett slättlandskap med goda förutsättningar för jordbruk.

Berggrunden i norra delen av kommunen består i huvudsak av sura graniter och gnejs. Berggrunden har här förkastats och spruckit sönder vilket har skapat en skärgård i Vättern med en mängd små bergiga öar. Jordtäcket i norra delen av kommunen är därför tunt och ger små möjligheter för större jordbruk. Mot väster och söder domineras berggrunden av graniter och jordtäcket är tjockare. I de breda dalgångarna är förutsättningarna för jordbruk goda. I söder täcks berggrunden av sandsten med mäktiga jordlager och mycket goda förutsättningar för jordbruk.

Inlandsisen har haft stor påverkan på kommunens geologi och förutsättningar för flora och vegetation och därmed påverkat möjligheten för bosättningar och bebyggelse.

Tillgången till skog är stor i Karlsborgs kommun men det är först under 1600-talet som skogens ekonomiska värden utvecklas. Tidigare utgjorde skogen främst jaktmarker och resurs för svedjebbruk. Under 1600-talet behövs stora mängder timmer inom exempelvis järnindustrin, tjära blir också en viktig exportprodukt. Expansionen av skogsbruket etablerar större bruk kring Forsvik, Granvik, Igelbäcken och Sätra.

Under 1800-talet ökar jordbruksbefolkningen vilket ökar behoven av ängsmark och betesmark. Samtidigt växer sågverksindustrin vid Forsvik och Sätra. Stora arealer skog avverkas utan större tanke på återväxt. Bristen på skogsvård åtgärdades först långt in på 1900-talet.

Samtidigt var jordbruket mycket betydelsefullt för kommunens södra delar samt i det rikare jordbrukslandskapet mellan Unden och Viken (kring

OVAN: Flygbild över Rödösund, ca 1935.

Undenäs). De flesta av dagens odlingsmarker har varit i bruk sedan medeltiden. Större gårdar inom kommunen är Sannum, Forsvik, Bocksjö och Gällsebo. Beroende på naturlandskapet varierar också byarnas utformning. De medeltida byarna var placerade i Undenäs, Mölltorp och Brevik. Skiftesreformerna som genomfördes under slutet på 1700-talet och början av 1800-talet innebar utlokalisering av gårdar från de sammanhållna byarna.

Fisket har också varit en viktig näring med påverkan på bebyggelseutvecklingen inom kommunen. Vättern har alltid varit det främsta fiskevattnet men även många andra sjöar som Unden, Viken och Bottensjön har varit viktiga för både yrkes- och husbehovsfiske. På senare tid har fritidsfisket utvecklats i bl a Bottensjön och Viken men också i mindre sjöar i Tiveden.

Torvbrytning av större omfattning har framförallt pågått kring Amperna öster om Brevik och i området nordost om Mölltorp. Från Amperna skeppades torven över Vättern till Motala.

INDUSTRIELL UTVECKLING

Järnhantering, gruvdrift, sågverk, torvbrytning och fiske har tidigt varit viktiga komplement till jord- och skogsbruket och i hög grad bidragit till kommunens utveckling. Verksamheterna har lämnat rikliga spår i form av bebyggelse, gruvschakt, vägar, utgrävda mossar m. m.

Störst betydelse har järnhanteringen haft. Viktiga platser för järnframställningen är Forsvik, Granvik, Igelbäcken och Sätra. Vid Bölet fanns det tidigare järn- och mangangruvor och på flera platser fanns tegelbruk.

OVAN: Storgatan genom Rödeshund, 1880-tal. Den sista marknadsboden (t v) revs 1902.

NEDAN: Parti från Rödeshund

Forsviks bruk har haft en särställning i den industrihistoriska utvecklingen i Karlsborg med anor från medeltiden. Efter en donation från Cecilia Jonsdotter Roos tar munkarna i Vadstena kloster över Forsviks gård år 1410 som då består av herrgårdsbyggnad, såg, mjölkvarn och en eller flera stångjärnshammare. Munkarna dämmer upp "Forsvikså" och ökar därmed fallhöjden mellan Viken och Bottensjön till ca 3 m. Vadstena Kloster är vid denna tid en av Sveriges största jordägare med över 1000 gårdar, mestadels på östra sidan av Vättern men även ett antal på den västra sidan. De flesta arrenderas ut men några gårdar driver munkarna själva, som skavelsgårdar, vars syfte var att förse klosterbygget och senare också slottsbygget i Vadstena med nödvändigt material. Forsviks gård var den enda avelsgården i Västergötland och från Forsvik hämtades stångjärn och plank.

Under 1500- och 1600-talet byggs ett järnimperium upp av Anton von Boij. När imperiet var som störst i början av 1600-talet omföfattade det Forsviks hammare, Granviks hammare och Igelbäckens masugn samt ytterligare ett tiotal hammare/masugnar på andra platser i mellansverige.

Fram till i mitten på 1800-talet består produktionen av järn, plank och mjöl. I mitten på 1800-talet gör industrialismen sitt inträde i Sverige och runt 1860 byggs Skaraborgs första verkstadsindustri upp i Forsvik. Man bygger ett gjuteri ungefär samtidigt, och 1871 ett träsliperi för rivning av trä till pappersmassa. Vid bruket gjöts rörgods för varvsindustrin och för kommunala ledningar men även "designprodukter" i det lilla gelbgjuteriet. Varvskrisen och nya material för rörgods minskade drastiskt efterfrågan på brukets produkter och nedläggningen var ett faktum 1977. Sågverket hade som mest ca 300 anställda på 1980-talet. Det föll sedan offer för uppköp och sammanslagningar och verksamheten upphörde ett tjugotal år senare. Bruket förföll under ett par decennier men började därefter renoveras och fick successivt det utseendet det har idag.

Göta kanal började byggas genom Baltzar von Platen år 1810 med start i Forsvik, och år 1822 var Västgötadelen av kanalen klar att tas i bruk. Längre var Karlsborgs kommun mycket strategiskt placerad med goda kommunikationsvägar längs vattenvägarna i kommunen. Som en följd av fästningens behov av kommunikationer byggdes även järnvägen mellan Karlsborg och Skövde 1876 och förbättrade det strategiska läget ytterligare.

FÖRSVAR- OCH FÖRSVARSNÄRA UTVECKLING

Karlsborgs fästning påbörjades 1819 på Vanäs udde. Då fanns endast en marknadsplats med några marknadsbodas vid Rödesund. Den höga åsen på Vanäs udde schaktades bort och de enorma massorna användes till fästningsvallarna. Byggnationen, som pågick under 90 år, drevs från verkstadsområdet utanför västra fästningsvallen, nordväst om Götiska porten. Några av verkstadsbyggnaderna står kvar än idag. Från mitten av 1800-talet användes Karlsborgs fästning som svenska härens huvudförråd. Fram till 1960 fanns här även ett garnisonssjukhus. Fästningen blev dock omodern långt innan den var klar, och byggdes därför heller inte färdigt enligt ritningarna. Nya militära strategier medförde att fästningen lades ner som krigsfästning år 1928.

Dagens samhälle har växt upp som en följd av fästningsbygget. Affärscentrum flyttade från fästningen till området kring Kungsgatan–Rödesund på 1940-talet. Försvaret hade även lokaler och verksamhet på flera platser utanför fästningen. Artilleriet hade skjutplatser utmed Strandvägen och kruthus på Lindön och i Norra Skogen. De stora kruthusen i trä byggdes under tidigt 1800-tal, varav två står kvar idag. På Hästbouddsområdet bedrevs tillverkning av spårljusammunition från 1939.

Flyget kom tidigt till Karlsborg – första landningen skedde redan 1913. Då landade man både på land och vatten. Från 1939 tog Västgöta flygflottilj/F6 över Volontärskolans lokaler.

Livregementets husarer, med rötter från 1600-talet, är placerat i Karlsborg och omfattar idag unika utbildningsplattformar med bl a obemannade flygfarkoster (UAV), Försvarets överlevnadsskola samt fallskärmsutbildning.

Traditionen från järnbruk och gjuterikunskapen har sin fortsättning i ammunitionstillverkning. När den var som störst – under andra världskriget – var ca 1.800 personer anställda. Idag är drygt 200 personer verksamma vid Nammo/Vanäsverken, som ligger utanför östra fästningsvallen. Se även under rubriken 'Byggnadsminnen', kapitel 5.

NEDAN T V: 'Luffebo' uppfördes år 1915 som bostäder för Vonösverken. Här senare bl a utnyttjats som bostäder för Artilleriets underbefälsskola.

T H: Vonösverken

M. Sjöberg